

особливості морфологічних елементів вираження спонукальної модальності, описано модальні відтінки значення імперативності виражену прислівниками, словами-вигуками, проаналізовано стилістичні особливості вираження модальності спонукування в сучасній українській мові. Водночас зазначено, що інтонація визначає спонукальний характер і не може існувати поза контекстом цього висловлення. А за відсутності спеціалізованих граматичних структур інтонація стає провідною ознакою формування волевиявлення.

Література

1. Алтабаева Е. В. Категория оптативности в современном русском языке: дис. на получение научн. степени д-ра филол. наук: 10.02.01. Москва, 2003. 485 с.
2. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Чернівці, 1996. 194 с.
3. Эльмесова Э. З. Фразеологизмы со значением доброжелания и зложелания в кабардинском и русском языках. *История языкознания, литературоведения и журналистики как основа современного филологического знания*: Материалы междунар. научной конф. Ростов на Дону; Адлер, 2003. Вып.2: История. Культура. Язык. С. 41–49.
4. Изотов А. И. Императивность как прагмалингвистический феномен: На материале чешского языка. Едиториал УРСС: Москва, 2008. С.13–14.
5. Кайгородова И. Н. Проблемы синтаксической идиоматики (на материале русского языка). Астрахань, Изд-во АГУ, 1999. 94 с.
6. Мелехова Л. А. Коннотация императива: автореф. дисс. кандидата филол. наук: 10.02.01. Москва, 2012. С. 16.
7. Перцов Н. В. Инварианты в русском словоизменении. Москва: Языки русской культуры, 2001. С. 88–101, 221–244.
8. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва: Яз. славян. культуры, 2001. XXXIII. С. 118, 359.
9. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ: Наукова думка, 1971. С. 263–272.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Високий замок. URL : <https://wz.lviv.ua>.
2. Дзеркало тижня. URL : <https://dt.ua>.
3. Сьогодні. URL : <https://segodnya.ua>.
4. Українська правда. URL : <https://www.pravda.com.ua>.
5. Хрещатик. URL : <http://www.kreschatic.kiev.ua>.
6. Журналіст України. URL : <http://nsju.org>.
7. Цензор.net. URL : <https://censor.net.ua>.
8. Країна. URL : <https://gazeta.ua/ru/journal>.

УДК 811.161.2'373.7-312.9

ТЕКСТОТВІРНІ ФУНКЦІЇ АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВІВ У ХИМЕРНИХ РОМАНАХ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

О. Г. Важеніна

Складником фразеологічної системи химерних романів Євгена Гуцала є афористичні вислови – такі словесні формули, авторські узагальнення, здатні до мовно-естетичного функціонування і поза текстом письменника. Такі фрази, з одного боку, можна вважати

своєрідними сигналами естетичної інформації про весь твір і його автора, а з іншого – зараховувати до художніх канонів певної епохи. Вони посилюють виразовість химерного тла мовлення Євгена Гуцала і виражають важливий, подекуди філософський зміст тексту. Афоризми досліджуваної химеріади репрезентовані 8 семантичними групами: **Людина:** *Людська душа – це темна комора, в якій світло запалюється зрідка та й то не для стороннього ока* (ПЖФ). *Немає для людини нічого таємничішого і загадковішого, ніж вона сама* (ПЖФ); **Жінка:** *Жіноцтво завжди жіноцтво!* (ПЖФ). *Язык у жінки завжди сильніший за жінку* (ПЧ). *Кожна жінка – це загадка, до якої може бути не одна відгадка, а сто* (ПЧ) тощо; **Філософія життя:** *Маємо вчитись на чужих помилках, щоб уникнути своїх власних* (ПП). *Журба – не матінка, від неї ласки не жди, вона всміхатись не годна* (ПЖФ); **Слово. Мова:** *Слово де не посій, там воно вродить, навіть на яловій землі, яка сама їсти просить* (ПЖФ); **Праця:** *Чим більше й краще працюємо – тим ближче наше майбутнє* (ПП); **Мистецтво:** *Мистецтво – це життя, і життя – це мистецтво* (ПЖФ). *Новий день треба славити новими піснями* (ПЖФ); **Сміх:** ... *сміх не повинен виходити за рамки. Сміх завжди має бути в рамках! Сміх ворога мені ворожий. Сміх – це здоров'я, чим більше смієшся – тим здоровіший* (ПЖФ). *Треба знати, коли сміятися, скільки сміятися. А також – як сміятися і з кого сміятися. Сміх... є дошкульна зброя, а до зброї треба розумно братися. Щоб бодай у своїх не вистрелити й самим собі не завдати шкоди* (ПЖФ); **Слава:** *Слава – це ярмо, якому ти й належиш, а не собі. Всі, що прагнуть слави, насправді прагнуть рабства, уярмлення. Слава – це чорт, який завжди чортом буде, з яким і не треба змагатись і з якого ніколи не буде солодкого м'яса. Домагатися слави – це свідомо запродавати чортові душу. Слава крутить людиною, мов чорт дорогою, слава так вириває людське коріння, як ото чорт гречку рве з корінням на перевесло!* (ПЖФ).

До типових фігур афоризмів Євгена Гуцала належать антитеза, гіпербола, паралелізм, порівняння, що письменник запозичує зі стихії народного мовлення загальнонародної фразеології. Вони експресіонізують авторський зміст та подають його в оптимально лаконічній формі. Часто в основі афористичних висловів Є. Гуцала використовується парадокс, що суперечить здоровому глузду, але є характерний для химерування письменника.

Афоризми Євгена Гуцала виконують у текстах досліджуваних романів різноманітні стилістичні функції: загальнодидактичну (застерігають, вчать), пізнавальну (сприяти глибшому проникненню у філософську сутність буття), інтерпретативну (оцінюють конкретну ситуації), полемічну (підкріплюють і посилюють аргументи у суперечці), але провідною функцією залишається – комічна. Образними висловами письменник художньо естетизує такі поняття, як *людина, жінка, слово, мова, праця, мистецтво, сміх, слава*. Ними письменник утверджує споконвічні уявлення про абсолютні людські ідеали, що мають залишатися пріоритетними в усі часи у характерному для химерної оповіді сатирико-гумористичному струмені. Авторські афоризми в химерній прозі Євгена Гуцала створюють лейтмотивність твору, постаючи його смисловими домінантами й засобом авторського химерування.

Література

1. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. Москва: Гослитиздат, 1959. С. 84–166.
2. Попович А. С. Мовностилістичні особливості української сатирично-гумористичної прози (на матеріалі романів Є. Гуцала та О. Чорногуза): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Анжеліка Станіславівна Попович. Київ, 2001. 20 с.
3. Русанівський В. М. Мова химерного роману. *Мовознавство*. 2006. № 4. С. 3–21.
4. Русанівський В. М. Український гумор і його мова. *Мовознавство*. 2005. № 2. С. 3–17.

5. Семен Г. Я. Функционирование парадокса в контексте. *Фразеологическая семантика в парадигматике и синтагматике*: сборник научных трудов. Москва, 1984. Вып. 226. С. 189–202.

6. Сологуб Н. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Слов'янська філологія*. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 117–118. С. 34–38.

7. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія. Запоріжжя : ЗДУ. 2002. 351 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. ПЧ: Гуцало Є. Позичений чоловік. Твори в п'яти томах. К. : Дніпро, 1997. Т. 3. С. 147–460.

2. ПЖФ: Гуцало Є. Приватне життя феномена. Твори в п'яти томах. К. : Дніпро, 1997. Т. 4. С. 5–394.

3. ПП: Є. Гуцало. Парад планет. Євген Гуцало. Твори в п'яти томах. К.: Дніпро, 1997. Т. 4. С. 395–685.

УДК 81'373.423

ВИЯВ БАГАТОЗНАЧНОСТІ ТА ОМОНІМІЇ З-ПОМІЖ СУКУПНИХ ЛЕКСЕМ

І. Р. Домрачева

Запропоноване дослідження є продовженням попередніх розвідок щодо аналізу сукупних одиниць. Однак є певні моменти, про які хочеться зауважити і про які зовсім мало зазначено у науковій літературі.

У мові є лексеми, у яких значення сукупності виявляється у зв'язку з розщепленням багатозначного слова. Як свідчать спостереження, значна кількість субстантивів (власне сукупних лексем) репрезентують сукупне значення на другому, третьому або й на сьомому рівнях. Такі лексеми займають периферію функційно-семантичного поля (ФСП) сукупності, оскільки семантика сукупності в них виражена вторинно. Кожне багатозначне слово становить сукупність кількох значеннєвих одиниць, або лексико-семантичних варіантів [2, с. 134]. При поєднанні останніх встановлюються ієрархічні відношення. Розрізняються головні (стрижневі, домінантні) значення та похідні, які семантично залежать від номінативного. Наприклад, у слові *випуск* – домінантною семою є значення – «дія за значенням *випускати*» (1, 3, 4). Друге і четверте значення – 2. «Сукупність виробів, виготовлених одночасно і за одним зразком»; 4. «Група осіб (учнів, студентів), що закінчили навчальний заклад одночасно» – є похідними лексико-семантичними варіантами ядерного несукупного значення, семантично зв'язані із периферійними значеннями дієслова *випускати* (3, 4). А в межах однієї частини мови перебувають у складі двох лексико-семантичних груп: «Назви певної кількості виробів, предметів, виготовлених одночасно і за одним зразком» та «Сукупність осіб, що одночасно продовжують або закінчили навчання».

Явище, коли сукупне значення іменника займає іншу – другу позицію, інколи пояснюється тим, що лексема є похідною, утворена, наприклад, від дієслова. Першим значенням такого субстантива є абстрактне поняття, похідне від дії, процесу. Зазвичай, такі лексеми позбавлені множини, бо не співвідносні з конкретними речами. Здатність утворювати множину абстрактні іменники набувають лише при конкретизації їхнього значення, а також при вживанні їх в експресивній функції [4, с. 34]. Відомо, що деякі